

TOPLUMSAL GÜVEN İNŞASINDA AŞİRETLERİN ROLÜ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA: HAKKARI ÖRNEĞİ

Yunus Eroğlu

Hakkari Üniversitesi, Yüksekova Myo, Yönetim ve Organizasyon Bölümü,
yunuseroglu@hakkari.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6076-4868>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Makale Geliş Tarihi: 29/11/2024, Accepted / Kabul Tarihi: 17/05/2025
DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1593304>

Toplumsal Güven İnşasında Aşiretlerin Rolü Üzerine Nitel Bir Araştırma: Hakkari Örneği

Öz

Aşiretler, ortak bir soydan gelen bireylerin kan bağı temelinde oluşturduğu toplumsal yapılardır. Aşiret yapılarının varlık gösterdiği toplumlarda aşiretler, bireyler ve gruplar arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma, Hakkari bölgesinde aşiretlerin toplumsal güven inşa süreçlerine etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, toplumsal güvenin, bireyler ve gruplar arasındaki ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlamadaki rolünü ve aşiret yapılarının bu süreçteki işlevlerini değerlendirmektedir. Araştırmanın temel problemi, aşiret üyeleri arasındaki yüksek güven seviyelerinin dış gruplarla olan güven ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini anlamaktır. Hakkari'deki dört aşiretten (Pinyanişi, Ertuşi, Giravi ve Gewda) toplam 21 katılımcıyla yürütülen yarı yapılandırılmış mülakatlara dayanan bu araştırma özel güven, araçsal güven ve genelleştirilmiş güven gibi farklı güven kategorileri üzerinden analizler sunmaktadır. Araştırmanın bulguları, aşiret yapılarının bireylere güvenlik, dayanışma ve sosyal kimlik sağlama gibi işlevlerle toplumsal güveni pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, aşiretler arası husumetlerin ve baskıcı uygulamaların bu güveni zedeleyebileceği de vurgulanmaktadır. Araştırmanın sınırlılığı, yalnızca Hakkari bölgesi ve belirli aşiretlerle sınırlı bir örnekleme dayanmasıdır. Yine de çalışma, aşiretlerin sosyal sermaye ve toplumsal güven üzerindeki etkilerine dair özgün bir çerçeve sunarak literatüre değerli bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Sosyal Sermaye, Toplumsal Güven, Aşiret, Hakkari.

A Qualitative Research on The Role of Tribes ,n Building Social Trust: the Hakkari Case

Abstract

Tribes are social structures formed on the basis of blood ties among individuals of common ancestry. In societies where tribal structures exist, tribes play a significant role in shaping relationships between individuals and groups. In this context, the present study aims to examine the effects of tribal structures in Hakkâri on the construction of social trust. The research investigates how tribal structures contribute to sustaining intra-group relations such as trust and solidarity, and evaluates their role in this process. The main research question is how tribal members with high levels of internal trust establish and maintain trust-based relationships with out-groups. The study focuses on four tribes in Hakkâri (Pinyanişi, Ertuşi, Giravî, and Gewda) and is based on qualitative interviews conducted with 21 participants. Analyses are structured around various categories of trust, including particularized trust, bridging trust, and generalized trust. Findings indicate that tribal structures foster trust, solidarity, and social identity among members, thus reinforcing social trust at the local level. However, it is also emphasized that inter-tribal hostilities and coercive practices may undermine this trust. The study's limitations include its regional focus solely on the Hakkâri province and its scope limited to specific tribes. Nonetheless, the study aims to provide an original framework on the impact of tribes on social capital and social trust, thus contributing to the existing literature.

Keywords: Sociology, Social Capital, Social Trust, Tribe, Hakkari.

GİRİŞ

Aşiret olgusu, tarihsel olarak önemli bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar, genellikle ortak bir soydan gelen bireylerin kan bağına dayalı ilişkileri temelinde şekillenmektedir. Aşiretlerin temel unsurları arasında soy birliği, ortak kültürel değerler, geleneksel normlar ve liderlik yapısı yer almaktadır. Ziya Gökalp'e göre aşiretler, hem ailevi hem de siyasi bir topluluk olarak işlev görmektedir ve genellikle gerçek ya da hayali bir akrabalık bağına dayanmaktadır. Aşiret yapıları, üyeleri arasında güçlü bir dayanışma ve aidiyet duygusu oluşturmaktadır; bu durum, bireylerin sosyal kimliklerini ve toplumsal rollerini belirlemede etkili olmaktadır. Bu bağlamda aşiret yapılarının sadece kültürel değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler mekanizmaları üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır.

Sosyolojinin klasik teorisyenlerinden günümüz modern toplum analizlerine kadar pek çok yaklaşım, toplumsal güvenin bireyler arası ilişkileri düzenleyen ve toplumun istikrarını sağlayan önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Aşiret yapıları, üyeleri arasındaki güçlü güven bağları ve dayanışma ağları sayesinde bu güvenin oluşumunda merkezi bir rol oynarken, aynı zamanda dış gruplarla kurulan ilişkilerde güvensizlik yaratma potansiyeline de sahiptir. Aşiretler, tarih boyunca birçok toplumda sosyal, ekonomik ve politik yaşamın temel yapı taşlarından biri olarak önemli bir işlev üstlenmiştir. Özellikle geleneksel topluluklarda aşiretler, bireylere kimlik ve aidiyet sağlama, toplumsal düzeni koruma ve dayanışmayı teşvik etme gibi temel roller üstlenmiştir.

Toplumsal güven, sosyal ilişkilerin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini sağlayan önemli bir olgu olarak, bireylerin ve grupların diğerlerine yönelik algılarını, iş birliği kapasitelerini ve dayanışma pratiklerini etkilemektedir. Bu bağlamda, Francis Fukuyama (1998), Ferdinand Tönnies (2019) ve Emile Durkheim (2014) gibi düşünürler, toplumsal güvenin modern toplumlarda nasıl inşa edildiğini ve bu güvenin geleneksel yapılarla ilişkisini detaylı bir şekilde incelemiştir. Geleneksel yapıların modern topluma etkileri bağlamında, aşiretlerin içsel dayanışmayı artırırken dış gruplara yönelik güveni sınırlayabildiği görülmektedir. Hakkari gibi aşiret yapılanmasının yoğun olduğu bölgelerde, toplumsal güvenin, aşiret üyeleri ve diğer sosyal gruplar arasındaki dinamikler üzerinden yeniden üretildiği dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, Hakkari bölgesinde aşiretlerin toplumsal güven inşa süreçlerindeki rolü nitel bir yöntemle incelenmiştir. Araştırmanın temel problemleri, aşiret üyeleri arasındaki güvenin neden ve nasıl inşa edildiği, bu güvenin dış gruplara yönelik etkileri ve toplumsal uyum üzerindeki sonuçlarıdır. Araştırma, özel güven, araçsal güven ve genelleştirilmiş güven gibi farklı güven türlerini aşiret yapıları bağlamında ele alarak bu olgunun sosyal sermaye üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.

Araştırmada önce toplumsal güven kavramına ilişkin alan yazın taraması ve teorik çerçeve sunulmaktadır. Bunu araştırmanın Hakkari'deki dört aşireti (Pinyanişi, Ertuşi¹, Giravi ve Gewda) kapsayan saha çalışmasına dair yöntemsel yaklaşımlar izlemektedir. Araştırma bulguları, aşiretlerin toplumsal güven üzerindeki işlevlerini, dayanışma mekanizmalarını ve çatışma kaynaklarını detaylandırmaktadır. Son olarak, tartışma ve sonuç bölümünde, bulgular literatürle ilişkilendirilerek aşiret yapılarına dair çıkarımlar ve gelecekteki çalışmalar için öneriler sunulmaktadır.

1. Toplumsal Güven Olgusu

Toplumsal güven olgusu, toplumların bir arada yaşamalarına olanak tanıyan ve karşılıklılık esaslı ya da iş birliğine dayalı ilişkileri açığa çıkaran bir yapıdır. Bu hususta Fukuyama'nın "*topluluklar karşılıklı güvene dayanır ve bu duygu olmadan kendiliğinden ortaya çıkamazlar.*" (Fukuyama, 1998, s. 73) sözü, güven duygusunun topluluk için ne denli önemli olduğunu apaçık göstermektedir.

Sosyolojik bağlamda güven, genel olarak klasik sosyolojinin merkezi konumunda yer almamış olsa da sosyolojinin önemli isimleri olan Durkheim, Spencer, Simmel, Tönnies gibi düşünürlerin güven olgusuna önemli roller biçtiğini ifade etmek gerekecektir. Güven olgusuna biçilen rol, modern topluma geçişle birlikte yeni endüstriyel düzen içerisinde toplumu bir arada tutacak olan bağlar ile ortaya konulmuş olup güven olgusu, toplumsal düzen üzerinden tartışmaya açılmıştır. Bu tartışma içerisinde, klasik sosyolojinin Marxist görüşü antagonistik olarak gördüğünden güvenin ancak adil bir düzen ile inşa edilebileceği yönünde görüş bildirmekte ve buradan hareketle mevcut düzen

1 Konfederasyon bir yapı ile örgütlenmiş olan "Ertuşi" aşireti, Gewda (halk dilinde Gevdan olarak da bilinmekte) ve Giravileri de kapsamaktadır. Diğer taraftan Hakkari'nin Merkeze bağlı Kıran Mahallesi'nde ve Yüksekova ilçesinde yaşayan bağımsız aşiret olan "Kadim Ertuşiler" de yaşamaktadır. Kadim Ertuşi aşiretine mensup olanlar Çukurca'ya bağlı Uzundere beldesinden Hakkari'ye ve çevre il-ilçelere göç etmişlerdir (Korkmaz, 2024). Bu çalışmada Hakkari'de yaşayan Konfederasyon aşiret yapısına sahip Pinyanişi ve Ertuşi aşiretlerine bağlı aşiretlerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

içerisinde güveni onaylamaktan ziyade reddetmektedir. Diğer taraftan farklı bir yaklaşımla dikkat çeken Spencer ise güvenin iki farklı toplum biçimine göre farklılık gösterdiğine vurgu yapmaktadır. Spencer'e göre birinci toplum olarak tarif ettiği militer toplum tipinde bencil bireyler arasında kurulacak olan güvene lüzum yoktur; çünkü üst konumlara itaat söz konusudur. Diğer toplum tipi olan sınıai toplumda ise güven olgusu sözleşmelere dayanmaktadır. Spencer bu sözleşmelerin güvenilir bireyler arasında oluşturulmuş olacağına kanaat getirdiği için devlete de güven duymanın gerekli olmadığını savunmaktadır (Spencer, 1876).

Toplumsal ilişkileri modern öncesi toplumdan modern topluma geçiş için kullanmış olduğu *Gemeinschaft* (gele-
neksel, dayanışmacı topluluk) ve *Gesellschaft* (çıkar temelli, bireyci toplum) kavramları ile açıklayan Ferdinand Tönnies ise *Gemeinschaft*'ta toplumun organik bir bütün olduğunu, ilişkilerin karşılıklılık esaslı inşa edildiğini ve buna bağlı olarak da güven olgusunun da kendiliğinden üretildiğini ifade etmektedir. Fakat dikotominin diğer tarafında yer alan *Gesellschaft*'ta ise bireylerin kendilerine dayanak olarak gördüklerinin tamamen piyasa olduğu ve buna bağlı olarak da güvenin bireylere değil evrenselliğe yönelik olduğudur. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu toplumda güven-
mezlikler toplumun dışında yer alan yabancılara yöneliktir. Çünkü bu yabancılardan organik bir toplumda işlevleri yoktur (Tönnies, 2019). Modern öncesi toplum ile modern topluma geçiş sürecinde toplumsal dayanışmayı mekanik ve organik olmak üzere iki kutupta tasnif eden Emile Durkheim sosyolojisinde güven, dayanışmanın dönüşümüyle yakın ilişkilidir. Durkheim'e göre organik dayanışmanın olduğu modern toplumdaki bireyin toplumla kurmuş olduğu bağ zayıftır ve modern toplumda uzmanlaşmış birey güvenilir değildir. Bu güvensizlik ise belirsiz bir ahlaki durumdan kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan mekanik dayanışmanın var olduğu pre-modern çağda birey, bir bütünde işlev gösterdiği için güvenilirdir. Çünkü toplumda var olmak için ahlaki bağ gerekliliktir (Durkheim, 2014).

Klasik sosyolojinin önde gelen isimlerinden biri olan Simmel'e göre ise güven, toplumu ayakta tutan unsurlardan birisidir. Simmel, *“insanların birbirine güveni olmazsa, toplumun kendisi parçalanırdı; çünkü çok az ilişki başka bir kişi hakkındaki bilginin kesinliğine dayanmaktadır. Ayrıca rasyonel bir delil veya kişisel gözlem kadar güçlü olan güvenin eksikliği, ilişkilerin ömrünü kısaltmaktadır.”* sözleriyle güven olgusunun toplum için önemini ortaya koymuştur (Akt. Özdemir, 2018). Buraya kadar ele alınan klasik sosyologların görüşleri, güven olgusunun modernleşme süreciyle birlikte zayıfladığını ve ilişkilerin giderek daha kırılgan hale geldiğini ortaya koymaktadır. Alan yazınında çağdaş sosyolog olarak nitelenen Anthony Giddens ve Niklas Luhmann klasik sosyologların aksine güven olgusunu sosyolojilerinin merkezine oturtup bu konuya ilişkin kuram geliştirmişlerdir (Özdemir, 2018). Anthony Giddens, *“The Consequences of Modernity”* isimli eserinde güven olgusunu kavramsallaştırmak ve ilgili gözlemlerini aktarmak için on maddelik bir tasarı ortaya koymuştur. Bu on maddelik tasarıda dikkat çeken maddelerden ilkinde güven olgusu; mekanda ve zamandaki bilgi yoksunluğudur. Bilgisine tam eriştiğimiz bir şeye güvenmenin anlamsız olduğunu aktaran Giddens, *“Faaliyetleri sürekli olarak görünür olan ve düşünce süreçleri şeffaf olan birine veya işleyişi tamamen bilinen ve anlaşılan herhangi bir sisteme güvenmeye gerek kalmayacaktır.”* ifadesi ile bunu desteklemektedir (Giddens, 1990, s. 46). Bir diğer önemli madde olan ikinci madde ise güvenin temelde risk ile değil olasılıkla ilişkili bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Giddens, failere güven duyulması durumunda *“talihe manevi bir rehine verme”* durumunun söz konusu olduğunu aktarmaktadır. Zaten güvenen birey için psikolojik olarak güvenmenin önemli olmasının nedeni de budur. Sekizinci maddede risk ile güvenin iç içe olduğunu savunan Giddens, 3. maddede de *“Her güven bir anlamda kör güvendir.”* der. Giddens, eserinin devamında ise Erik Erikson'dan yaptığı alıntıyla; *“Başkalarına duyulan güven, daha sonra istikrarlı bir öz kimliğin temelini oluşturan içsel bir güvenilirlik duygusunun oluşumu ile birlikte geliştirilir.”* ifadelerini kullanmaktadır. Burada Giddens, güven ve güvenilirlik ile alakalı öğrenmenin erken dönemde gerçekleştiğini ve tamamlanmış öğrenmenin içsel güvenilirlik duygusunu da etkilediğini savunmaktadır (Giddens, 1990, s. 51).

Niklas Luhmann ise güven olgusunu kişinin beklentilerine olan güven ile eşdeğer tutmakta ve sosyal hayatın temel gerçeği olarak ifade etmektedir. Luhmann, güven çalışmasının merkezine *“Aşinalık”*, *“Risk”*, *“İtimat”* gibi kavramları almakta ve tümevarımsal bir perspektifle çıkarımlarda bulunmaktadır. Buna istinaden Luhmann'a göre aşinalık; tanıdık ve tanıdık olmayanlar arasındaki (asimetrik) ayrımı ifade etmektedir. Devamında Luhmann, *“tanıdık olana katlanılır”* çıkarımında bulunur. Luhmann ayrıca tanıdık olmayanın opak kaldığını öne sürmektedir. Luhmann'a göre güven ise, önceden uyarlanabilir ve koruyucu önlemler üzerinde düşünmeyi anlamlı kılan, beklenmedik durum ve tehlike ile karakterize durumlarda ortaya çıkan bir olgu olduğunu savunmaktadır (Luhmann, 1988). Bu bağlamda güven, her ikisi de birbirini tamamlayan gereklilikler olarak ifade edilen risk ve eylem arasındaki döngüsel bir ilişkiye dayanmaktadır. Eylem, kendisini belirli bir riskle ilişkili olarak dışsal (gelecekteki) olasılık olarak tanımlar, ancak risk aynı zamanda eylemin doğasında vardır ve yalnızca aktör talihsiz sonuçlara maruz kalmayı ve güvenmeyi seçerse var olur. Luhmann'a göre risk aynı anda hem eylemin içinde hem de dışında yer almaktadır.

Modern bireyciliğinin güven ile ilişkisini ortaya koyan Luhmann, bir kahraman ile modern bir tüccarın bireysel-

liğini karşılaştırmaktadır. Buna göre; “riski hesaplayan, deneyimlerden öğrenen, haberlere özen gösteren, iyi düşünülmüş bir güven ve güvensizlik karışımı temelinde kararlar alan tüccarların bireyselliği, her türlü tehlikeye karşı duran ve her türlü duruma uyan kahramanın bireyselliğinin yerini almaktadır.”. Luhmann’a göre eğer bir toplumda güven eksikliği varsa, aynı zamanda yaygın bir memnuniyetsizlik, yabancılaşma ve hatta anomi duygusu da olacaktır. Bunun sistem üzerinde hemen bir etkisi olmayabilir. Ancak güven eksikse bu, insanların önemli konularda karar verme şeklini değiştirecektir. Güven, hatırlanacağı gibi risk alma kararlarına izin veren bir tutumdur. Güven ve güvensizliğin gelişimi, yerel ortama ve kişisel deneyime bağlıdır. Bu koşullar, siyasi liderler örneğinde olduğu gibi televizyon kültürü tarafından genişletilebilir. Modernliğin güven ya da güvensizlik üzerinden sınıflandırılmasına ya da karakterize edilmesine karşıt bir tutum ortaya koyan Luhmann’a göre; güven kavramı, Gemeinschaft veya dayanışma kavramının yerini alamaz. Güven ya da güvensizlik: Modern toplumu karakterize etmek için kullanmamız gereken ayırım, bu değildir. Modern toplumu tanımlarken, birbirine bağımlı iki yapısal değişikliği kabul etmek daha önemli olabilir: birinci olarak, aşinalıkların ve aşına olmayanların artan çeşitlenmesi ve özelleşmesi; ikinci olarak, tehlikenin artan oranda riskle yer değiştirmesi, yani kendi eylemimizin veya ihmalimizin bir sonucu olarak düşünmemiz gereken gelecekteki zararların olasılığı. Buna bağlı olarak da rasyonalitelerimiz doğal olarak risk almayı gerektirecektir ve risk alma, “diğerleri” söz konusu olduğu sürece güven gerektirir. O zaman, mevcut kararların gelecekteki sonuçları hakkında yeni bir tür endişeyle ve dürüst olmayan ilişkilere dair genel bir şüpheyile yaşamaya devam edebiliriz (Luhmann, 1988).

Bu bağlamda Fukuyama’ya göre; “Yasa, sözleşme ve ekonomik rasyonalite sanayi sonrası toplumların zenginleşmesi ve istikrarı için gerekli; fakat yeterli olmayan unsurlardır. Yani sıra, rasyonel çıkarımlardan ziyade, alışkanlıklara dayalı, karşılıklı ilişkiler, ahlaki yükümlülükler, topluluğa karşı görev ve güven gibi değerlerle bezenmiş olmalıdır.” (Fukuyama, 1998, s. 47).

Ömer Müftüoğlu, güven ortamının oluşmasını engelleyen unsurları; belirsizlik ortamı, korku, bilgisiz bırakılma ya da bilgiye ulaşımın engellenmesi ve yalan olmak üzere 4 başlıkta incelemiştir. Ayrıca Müftüoğlu, bu unsurların toplumun çöküşüne de neden olabileceğini çünkü güvensizlik ortamlarının devam ettiği toplumların ayakta kalabilmelerinin güç olduğunu savunmuştur (Müftüoğlu, 2005). Diğer taraftan Fukuyama da bir toplumdaki suç oranlarının artmasını, aile yapısının parçalanmasını ve komşuluk, kilise, sendika, hayır kurumları gibi toplum için büyük öneme sahip kurumların önemini yitirmeye başlamasını toplumdaki güven ve sosyalleşme düzeyinin azalmasına bağlamıştır (Fukuyama, 1998).

Genel olarak toplumsal güven olgusunu ekonomik gelişmişlik, refah ve rekabetçilik merkezli olarak ele alan Fukuyama’nın şu sözleri, toplumların güven çapları oluşturma süreçleri ve dış grupla kurulan güven ilişkisi hususunda önemli ipuçları sunmaktadır;

“...bir topluluğun ahlaki sisteminin değerleri daha talepkâr oldukça ve o topluluğa girmek için gerekli niteliklerin düzeyi yükseldikçe, topluluk üyeleri arasındaki dayanışma ve karşılıklı güven düzeyi aynı ölçüde artış gösterir. Dolayısıyla, ılımlılık ve düzenli bağış yapma gibi cemaat üyeliğine giriş için görece yüksek standartlar koyan Mormonlar ve Yehova Şahitleri benzeri topluluklardaki karşılıklı bağlar, herkesi üyeliğe kabul eden Metodistler veya Episcopalian’lardan daha güçlüdür. En güçlü içsel bağları olan toplulukların ise aksine kendi dışındakilerle bağları zayıf olacaktır.” (Fukuyama, 1998, s. 43).

Çağdaş sosyolojide sosyolojik bir bakış sunan ve modernliğin eleştirisini temelde “müphemlik” üzerinden yapan Zygmunt Bauman, “Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünya’da Güvenlik Arayışı” isimli çalışmasında cemaatlerin “nostaljik” ve “geçmişe duyulan özlem” duygularıyla bir olduğunu ve bu cemaatlerin güven verdiğini ifade etmektedir. Fakat “cemaat” kelimesinin kolay erişilebilir bir yanı yoktur. Yani, içinde yaşamayı arzu ettiğimiz ama kolay ulaşamayacağımız bir dünyayı temsil etmektedir. İşte hayali kurulan bu dünyanın aksine sosyal gerçeklikte var olan cemaat, oldukça farklı ve birtakım ödümler istenilen bir dünyadır (Bauman, 2001). Bauman, bu hayali kurulan cemaatin aksine gerçekte var olan cemaati şu sözlerle tasvir etmektedir;

“...Kendimizi pençesine düşmüş olarak bulduğumuz “gerçekte var olan cemaat”, verdiği ya da vermeyi vaat ettiği hizmetlerin karşılığında katı bir itaat bekler. Güvenlik mi istiyorsun? Özgürlüğünden ya da en azından onun büyük bir kısmından vazgeç. İtimat mı istiyorsun? Cemaatinin dışındaki birine güvenme. Karşılıklı anlayış mı istiyorsun? Yabancılarla konuşma, yabancı dil kullanma. Bu sıcak yuva duygusunu mu istiyorsun? Kapındaki alarını kur, girişe kamera koy. Emniyet mi istiyorsun? Yabancıları içeri alma, sen de garip davranışlardan ve tuhaf düşüncelerden uzak dur. Sıcaklık mı istiyorsun? Pencereye yaklaşma ve onu asla açma. Buradaki açmaz, bu tavsiyeye uyup, pencereleri kapalı tutarsanız bir süre sonra içerdeki havanın ağırlaşması ve sonunda da bunaltıcı hale gelmesidir...” (Bauman, 2001, s. 76).

Toplumsal düzenin kurulması/sürdürülmesi hususunda toplumsal güvenin anlaşılması ve ne denli öneme sahip olduğu klasik ve çağdaş sosyologlarca ortaya konulmuştur. Güven olgusu için “toplumsal bir tutkal” ibaresi kullanılmıştır (Tecim, 2012). Bu bağlamda toplumsal tutkal işlevi gören toplumsal güven olgusu, toplumların bir arada yaşamasına imkan sunan, karşılıklılık ilkesi ile sağlıklı ve sürdürülebilir ilişkilerin doğmasına neden olan ve en nihayetinde toplumsal konsensüs oluşturan bir tutkaldır.

Güven olgusuna farklı anlamlar yükleyen ve güvenin birincil işlevinin sosyolojik olduğunu ifade eden J. David Lewis ve Andrew Weigert ise toplumsal güvenin işlevinde olduğu gibi dayandığı temellerinin de sosyal olduğu iddiasındadırlar. Bu durum, diğer kişi ve kurumlara duyulan güvenin nasıl tesis edildiği, sürdürüldüğü ve gerektiğinde yeniden tesis edildiği sorusunu gündeme getirmektedir (Lewis and Weigert, 1985). Birincisi, güven; güvenilir, güvenilmeyen ve bilinmeyen kişi ve kurumlar arasında ayırım yapan bilişsel bir sürece dayanmaktadır. Bu anlamda kime, hangi koşullar altında güveneceğimizi bilişsel olarak seçeriz ve seçimimizi “iyi sebepler” olarak kabul ettiğimiz şeylere dayandırırız; bu bağlamda Luhmann, “Aşinalık hem güvenin hem de güvensizliğin, yani geleceğe yönelik belirli bir tutuma her türlü bağlılık için ön koşuldur” der. Yani, eğer kişi her şeyi bilen olsaydı, eylemler güven için hiçbir ihtiyaç ve hatta olasılık bırakmadan tam bir kesinlikle yapılabilirdi. Güven olgusunun inşa sürecinin de sosyal olduğunu ifade eden Lewis ve Weigert, “Güven faktörüyle ilgili bireysel farklılıklar olsa da güvenin bilişsel içeriği, bireysel psikoloji alanını aşan kolektif bir bilişsel gerçekliktir.” sözleriyle güvenin kolektif bir yaratım sürecinden doğduğunu savunmaktadırlar. Yani, “Her biri, diğerlerinin güvendiği varsayımına güvenir.”. Ayrıca bu yaratımın sürdürülebilirliği ya da sürdürülemezliği, toplumsal bir krize de dönüşebilmektedir. Yani sosyal ilişkilerin başlamasına neden olan güven yaratımı sürecinden sonra güven duyulanlar, bu güveni suistimal ettiklerinde toplumsal bir tepki ile karşılaşmaları muhtemel olacaktır. Bu noktada Lewis ve Weigert; “Halkın güvenini kazananlar, bu güveni kişisel, maddi çıkarlarına dönüştürdüklerinde sivil toplumun kalbine ciddi zararlar verirler (Lewis and Weigert, 1985) sözleriyle güvenin nasıl da hayal kırıklığına dönüşebileceğini ifade etmişlerdir.

Toplumsal güvenin kategorize edilmesi hususunda önemli çalışma yapan Delhey ve Newton, toplumsal güvenin üç ana biçimde sınıflandırılabilirliğini ifade etmiştir. Bunlardan ilki olan ve yoğun ya da kişisel güven olarak da ifade edilebilen “özel güven”, insanların birbirlerini iyi tanıdıkları ve günlük olarak yakın etkileşimde bulunduğu ve güvenilir davranışın güçlü sosyal yaptırımlarla güçlendirilebildiği küçük, yüz yüze topluluklarda en güçlüdür. İkincisi olan ve kısasa kısas güven olarak da ifade edilebilen “araçsal” ya da “hesaplayıcı güven” ise kişisel çıkarlarla ilgili rasyonel, maliyet/fayda hesaplamalarına dayanmaktadır. Üçüncü tür olan “zayıf” veya “kişisel olmayan” ya da “genelleştirilmiş güven”, sosyal bağların genellikle daha zayıf fakat daha kapsamlı olduğu, toplumun daha farklılaşmış ve heterojen olduğu, yaşamın daha fazla değişkenlik gösterebildiği modern, büyük ölçekli kentsel toplumda daha yaygındır (Delhey and Newton, 2004). Genelleştirilmiş güvenin sıklıkla görüldüğü topluluklarda yabancılar ve tanıdıklar arasındaki bu güven biçimini anlamak ve açıklamak, kapalı toplulukların yoğun güveninden ve rasyonel seçim teorisinin hesaplı güveninden daha zor olduğunu ifade etmek gerekecektir.

Güven kavramı anlaşılacağı üzere sosyal bilimlerde geniş bir literatüre sahiptir ve farklı bağlamlarda, farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Delhey ve Newton’un toplumsal güven sınıflandırması, sosyal sermaye literatüründe oldukça geniş bir yer tutmuş ve bu alanda araştırmalar gerçekleştiren teorisyenlerin de konsensüs sağlamış oldukları bir sınıflandırma formu kazanmıştır. Toplumsal güven, genellikle yukarıda da ifade edildiği üzere özel güven (bonding trust), araçsal/hesaplayıcı güven (instrumental/calculative trust) ve zayıf güven (thin trust) olarak sınıflandırılmaktadır.

Özel Güven

Özel güven, bireylerin aile üyeleri, yakın arkadaşlar ve belirli bir grup içerisindeki kişilerle kurdukları güçlü bağlara dayalı güven türüdür (Putnam, 2000). Bu tür güven genellikle yüksek duygusal bağlılık içermekte ve uzun süreli sosyal ilişkilerden beslenmektedir. Özel güvenin güçlü sosyal sermaye oluşturduğu kabul edilse de, aşırı derecede kapalı topluluklarda dış gruplara karşı güvensizliği artırabileceği öne sürülmektedir (Coleman, 1990).

Araçsal/Hesaplayıcı Güven

Araçsal güven, bireylerin karşılıklı çıkarlarını göz önünde bulundurarak geliştirdikleri güven türüdür (Hardin, 2002). Bu güven türü, kişisel ilişkilerden ziyade rasyonel hesaplamalara dayanmakta ve ekonomik ya da kurumsal ilişkilerde sıkça görülmektedir. Araçsal güvenin gelişimi, tarafların birbirleriyle geçmiş deneyimlerine ve karşılıklı çıkarlarına bağlıdır. Hardin (2002), güvenin yalnızca duygusal ya da normatif bağlamda değil, aynı zamanda bireysel çıkarlar doğrultusunda şekillendiğini savunmaktadır.

Zayıf /Genelleştirilmiş Güven

Zayıf güven, bireylerin birbirlerini kişisel olarak tanımadığı, ancak toplumsal normlar ve kurumsal yapılar nedeniyle geliştirdiği güven türüdür (Fukuyama, 1998). Bu tür güven, geniş çaplı topluluklar ve toplumun genel işleyişi için kritik bir öneme sahiptir. Zayıf güvenin yaygın olduğu toplumlarda, bireyler kurumlara, yasalara ve toplumsal normlara daha fazla güvenmektedir. Bu da geniş çaplı sosyal sermayenin oluşmasına ve toplumsal uyumun güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Fukuyama, 1998).

Bu üç güven türü, bireylerin ve toplumların sosyal ilişkilerini ve dayanışma yapısını şekillendirmektedir. Özel güven kapalı gruplarda daha güçlü bağlar oluştururken; araçsal güven pragmatik ilişkilerin temelini atmakta; zayıf güven ise geniş topluluklarda işleyen bir güven mekanizması sunmaktadır.

Toplumsal güven olgusunun işlevselliği, özellikle kapalı toplulukların sosyo-kültürel yapılarında kendini daha belirgin bir şekilde göstermektedir. Bu bağlamda geleneksel yapılar, bireylerin güven inşası ve toplumsal dayanışmayı sağlaması açısından merkezi bir rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla, Hakkari gibi sosyo-ekonomik açıdan özgün bölgelerde toplumsal güvenin biçimleri ve dinamikleri, aşiret yapıları üzerinden şekillenmekte ve anlaşılır hale gelmektedir. Bölgedeki aşiretler, yalnızca güvenin değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve sosyal dayanışmanın taşıyıcısı olan kolektif yapıların temel taşıını oluşturmaktadır.

2. Hakkari’de Aşiretler

Aşiretler, geleneksel toplum yapılarında sosyal, ekonomik ve politik ilişkilerin temel belirleyicileri olarak işlev görmüştür. Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde, aşiretler, ortak bir soy ya da kültürel bağ etrafında şekillenmiş, dayanışmayı ve aidiyeti esas alan kolektif yapılar olarak tanımlanabilir. Bu yapılar, bireylere ve gruplara sosyal kimlik, güvenlik ve dayanışma sağlarken, aynı zamanda toplumsal düzenin devamlılığını koruyan bir araç olarak da görülmektedir. Hakkâri gibi tarihsel olarak karmaşık ve çok katmanlı toplumsal ilişkilerin olduğu bir bölgede, aşiret yapıları yerel sosyal dinamiklerin anlaşılmasında kilit bir role sahiptir. Bölgede yaşayan soy ve akraba gruplarının oluşturduğu bu yapı, sosyal kimlik, toplumsal güven ve sosyal sermaye açısından hem bir fırsat hem de bir gerilim kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

1974-1976 yılları arasında Irak, İran, Suriye ve Türkiye’nin Kürtlerin yoğun olarak yaşamış olduğu bölgelerinde antropolojik saha çalışmaları gerçekleştiren ve 1978 yılında kaleme almış olduğu “*Ağa, Şeyh ve Devlet: Kürdistan’ın Sosyal ve Siyasi Yapısı*” isimli eseriyle bölgenin adeta sosyal ve siyasi haritasını çıkaran Martin van Bruinessen, bu bölgedeki tahlillerinin ardından aşiret tanımını şu şekilde yapmıştır;

“Kürt aşireti gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü de olan (dolayısıyla ekonomik) kendine özgü bir iç yapıya sahip sosyo-politik bir birimdir. Doğal olarak aşiretler de kendi içlerinde alt-aşiretlere bölünmüşlerdir. Bu alt gruplar da bir kez daha klan, sülale ve benzeri gibi daha küçük birimlere ayrılırlar.” (Bruinessen, 1992, s. 103).

Kürt aşiretleri, tarih boyunca toplumsal ve siyasal örgütlenmenin temel bir birimi olarak işlev görmüş ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması, dış tehditlere karşı güvenliğin sağlanması gibi gereksinimlere yönelik organizasyonlar olarak şekillenmiştir. Aşiret yapıları, yalnızca sosyal dayanışma mekanizmalarını değil, aynı zamanda siyasal otorite ilişkilerini de düzenleyen bir işlev üstlenmiştir. Günümüzde modernleşme ile birlikte aşiretlerin etkisi azalmış olsa da özellikle Hakkâri gibi bölgelerde, bu yapıların sosyo-ekonomik ve kültürel etkilerinin sürdüğü görülmektedir. Bölgedeki Kürt aşiretleri, katmanlar (aşiret, kabile, sülale, aile) şeklinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve bu katmanlar, toplumsal örgütlenmenin temelini oluşturmaktadır. Bu durum, Hakkâri’nin siyasal ve toplumsal yapısının karmaşıklığını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Hakkâri bölgesi, tarih boyunca çeşitli etnik ve dini grupların (Kürt, Asuri, Ermeni, Yahudi etnik yapıları ile İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik, Ezidilik vb. dini yapılar) bir arada yaşadığı, karmaşık bir aşiret yapısına sahiptir. Bu yapının anlaşılması, bölgenin sosyo-politik dinamiklerini ve tarihsel gelişimini kavramak açısından önemlidir. Hakkâri’deki aşiret yapısı, “baska rast” (sağ kanat) ve “baska çep” (sol kanat) olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Bu iki kanatta sadece Kürt aşiretleri değil, bölgede yaşamış olan Nasturi aşiretleri de yer almıştır. Sağ kanadı çatısı altında toplayan Pinyanişi konfederasyonunun önde gelen aşiretini, Pirozbeyoğlu ailesi tarafından yönetilen Çelê’deki (Çukurca) Çeliler; sol kanattaki Ertuşî konfederasyonunun önde gelen aşiretini ise Şaxê’de (Çatak) yaşayan Giravîler oluşturmaktadır. Bu yapı, Osmanlı döneminde merkezi otoritenin bölgeyi kontrol etmesini kolaylaştırmıştır (Artizan, 1970).

Bölgede yaşayan Nasturi (Asuri) toplulukları, Tiyariler ve Tuxûbîler gibi büyük aşiretlere ayrılmıştır. Bu aşiretler, sağ ve sol kanat yapısına dahil olmuş, zaman zaman kendi dindaşlarına karşı mensup oldukları kanattaki Kürt aşiretleriyle ittifak yapmışlardır. Nasturilerin, Koçanis Manastırı'nda vazife gören Mar Şimun unvanına sahip dini ve dünyevi liderlerin olduğu ve tüm Nasturi aşiretleri üzerinde tek söz sahibi olduğu ifade edilmektedir (Artizan, 1970). Hakkari Kürt aşiretleri esasen iki konfederasyon biçiminde örgütlenip her bir konfederasyonda ondan fazla aşiret mevcutken; Hakkari Nasturi aşiretleri ise beş adet olup (Tiyar, Tuhup, Cilo, Baz ve Dez) konfederasyon biçiminde yapılanmaları söz konusu olmamıştır (Korkmaz, 2021).

Aşiret yapısının ve bölgedeki iktidar ilişkilerinin Osmanlı döneminde de var olduğuna işaret eden emareler mevcuttur. Nitekim 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti, bölgedeki aşiretleri kontrol altına almak ve sınır güvenliğini sağlamak amacıyla Hamidiye Alayları'nı kurmuştur. Miran Aşireti Reisi Mustafa Paşa, bu alaylarda önemli bir rol oynamış, ancak devletin verdiği gücü kötüye kullanarak hâkimiyetini pekiştirmiştir. Bu durum, aşiretler arası güç dengelerini etkilemiş ve bölgedeki sosyo-politik yapıyı derinden etkilemiştir (Uçmaz, 2019). Bu durum kuşkusuz Hakkari'nin toplum, iktidar ilişkilerine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Aşiretler arasındaki husumetlerin kaynağına değinilecek olursa; birçok faktörün etkili olduğunu ifade etmekle beraber bazı kültürel farklılıkların bazen çatışmanın kaynağı olsa da çoğu zaman benzer kültür ve özelliklere sahip aşiretler arasında da husumetlerin yaşandığı görülebilmektedir. Örneğin ikisi de Nasturi aşiretinin kolu olan Tuhubi (Tuxûbî) ve Tiyari aşiretleri aynı din ve etnik kökene mensup olmalarına rağmen yayla paylaşımı anlaşmazlığı sebebiyle karşı karşıya gelince Ertuşi aşireti Tiyarilerin yardımına koşarken Pinyanişi aşireti ise Tuhup aşiretinin yanında yer almıştır (Arvas, 2015). Örnek olarak aktarılan bu hadise, farklı etnik ve dini grupların (örneğin, Nasturiler, Kel-daniler, Kürtler) diller, kültürler ve kimlikler üzerinden şekillenen ilişkilere dikkat çekmektedir. Dilsel ve kültürel farklılıklar, gruplar arasındaki çatışmaların kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ancak bu farklılıklar sadece ayrışmayı tetikleyen unsurlar değil, aynı zamanda toplumsal denge mekanizmalarını oluşturan ve grupları birbirine bağımlı hale getiren etmenler de olabilmektedir. Bu noktada aşiretler arasındaki ilişkileri sadece kültürel farklılıklar üzerinden açıklamak yetersiz kalmaktadır. Zira bu gruplar arasında uzlaştırıcı temel unsurlar olarak komşuluk, meraların ortak kullanımı ve sürülerin birlikte güdülmesi gibi faktörler öne çıkmaktadır. Hakkâri bölgesinde hem Kürtler hem de Nasturiler Kürtçe konuşmuş ve aynı kültürel yapı içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Nasturiler yalnızca kendi aralarında ve dini vecibelerinde Aramice kullanmışlardır. Ayrıca, coğrafi yakınlık her zaman sosyal yakınlığı doğurmamış, örneğin Pinyanişi ve Tuhub aşiretleri birbirine yakın olmalarına rağmen, Tiyariler Ertuşilerle daha yakın ilişkiler geliştirmiştir. Bu da gösteriyor ki, bölgedeki sosyal ilişkileri belirleyen temel faktör sadece dilsel ve kültürel farklılıklar değil, aynı zamanda coğrafi koşullar ve gündelik yaşam pratikleri olmuştur.

Hakkâri bölgesi üzerine yapılan araştırmalarda Batılı kaynaklar da bölgenin aşiret yapısını ve tarihini anlamada önemli katkılar sunmaktadır. Örneğin, Alexander Khachatrian'ın "The Kurdish Principality of Hakkariya (14th-15th Centuries)" başlıklı çalışması, bölgedeki Kürt emirliklerinin oluşumunu ve gelişimini ele almaktadır (Khachatrian, 2003). Ayrıca, Hirmis Aboona'nın "Assyrians, Kurds, and Ottomans: Intercommunal Relations on the Periphery of the Ottoman Empire" adlı eseri, Osmanlı İmparatorluğu'nun periferisindeki etnik ve dini gruplar arasındaki ilişkileri incelemektedir (Aboona, 2008).

Hakkâri'deki aşiret yapısı, bölgenin tarihsel ve sosyo-politik dinamiklerini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Aşiretlerin iç yapıları, aralarındaki ilişkiler ve devletle olan etkileşimleri, bölgenin bugünkü yapısını anlamada anahtar rol oynamaktadır. Bu alanda farklı iddialar da söz konusu olsa da Hakkari bölgesinde yaklaşık 15 aşiretin bulunduğu bilinmektedir. Bu aşiretler; Giravi, Gewda, Mamhuran, Jirki, Kaşuran, Hani, Ertuşi, Dıri, Dostiki, Oramari, Pinyanişi, Gerdi, Herki, Sati, ve Goyan'dır. Aşiretlerin coğrafi dağılımları bölge, kent, ilçe ve köy olarak farklı dağılımlar gösterdiğini ifade etmemiz gerekecektir. Bu bağlamda yukarıda sayılan aşiretlerin yoğun olarak bulundukları yerler de şöyle belirtilebilir; Giravi Aşireti; Hakkari merkez, Van, Gürpınar, Çatak ve Beytüşşebap'ta; Gewda Aşireti; Hakkari merkez, Van, Başkale ve Beytüşşebap'ta; Mamhuran Aşireti; Hakkari merkez, Beytüşşebap ve Van'da; Jirki Aşireti; Hakkari merkez ve Beytüşşebap'ta; Kaşuran Aşireti; Hakkari merkez ve Çukurca'da; Hani Aşireti; Hakkari merkezinde; Ertuşi Aşireti; Hakkari'nin Ertuş Köyü'nde ve Hakkari ile Van merkezde; Pinyanişi Aşireti; Hakkari merkez, Çukurca ve yoğun olarak Yüksekova'da; Gerdi ve Herki aşiretleri; Şemdinli ve çoğunlukla İran'ın batısında; Sati, Dıri, Doski ve Oramari aşiretleri Yüksekova'da; Goyan Aşireti de Hakkari merkez ve yoğun olarak Uludere ve Şırnak'ta bulunmaktadır (Tekin, 2005).

Kuşkusuz aşiretlerin toplumsal dayanışmaya ve iş birliğine katkısı oranında işlevselliğinden bahsetmemiz mümkündür. Nitekim Mukaddime eserinde asabiyetin temelinde akrabalık bağlarına dayanan aşiret olgusuna vurgu yapan İbn Haldun, bu organizasyonların dayanışma güdülerini açığa çıkardığını ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir (Haldun, 1977). Diğer taraftan Kürt aşiretlerin çoğunlukla kabile biçiminde örgütlendiğini ifade eden Ziya

Gökalp (2011), bu kabilelerin de birer ağa tarafından idare edildiğine ve kendi amarelerinin soyundan geldiğine dikkat çekmiştir (Gökalp, 2011, s. 37).

“Aşiretler ve İktidar: Ortadoğu’da Etnisite ve Milliyetçilik” eseriyle aşiretlerin iktidar ilişkileri ve toplumsal yapı ile etkileşimleri konusuna dair önemli bir eser kaleme alan Faleh A. Jabar ve Hosham Dawod (2003), Ortadoğu’daki aşiret yapılarının toplumsal dayanışma, iş birliği ve güven bağlamındaki işlevlerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Yazarlar, aşiretlerin özellikle topluluk içinde güven inşası, sosyal dayanışma ve ekonomik iş birliği gibi mekanizmalar üzerinden modern toplumlarda da etkisini sürdürdüğünü belirtmektedir. Bu araştırma için önemli bir argüman olarak karşımıza çıkan bu esere göre aşiretler, bireyler arasında güçlü bir topluluk bağı kurmaktadır. Bu bağ, ortak değerler ve gelenekler üzerinden inşa edilmektedir. Jabar ve Dawod’a (2003) göre, aşiret üyeleri arasındaki dayanışma, bireylerin ekonomik ve sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Kan bağına dayalı akrabalık ilişkileri, aşiret içindeki sosyal dayanışmayı güçlendiren temel unsurların başında gelmektedir. Bu yapılar hem kriz dönemlerinde hem de olağan süreçlerde bireylerin destek mekanizmalarına erişimini sağlamaktadır.

Aşiret yapılarında güven hem bireyler arası ilişkilerde hem de aşiret toplulukları arasındaki iş birliklerinde merkezi bir öneme sahiptir. Yazarlar, aşiretlerin “biz” duygusu üzerinden bir tür sosyal sermaye yarattığını vurgulamaktadır. Bu sermaye, sadece aşiret içinde değil, diğer aşiretlerle olan ilişkilerde de işlevseldir. Örneğin, çatışmaların çözümünde güven mekanizmaları devreye girerek barışçıl çözümler sağlanabilmektedir (Jabar & Dawod, 2003). Jabar ve Dawod, aşiretlerin tarihsel olarak yalnızca bir sosyal dayanışma ve kimlik unsuru değil, aynı zamanda toplumsal düzenin yeniden üretiminde etkili mekanizmalar olduğuna dikkat çekmektedir. Onlara göre aşiret yapıları, modern devletlerin oluşturduğu sınırların ötesinde, yerel düzeyde kolektif çıkarların korunmasını sağlayan esnek ama dayanıklı bir sistem olarak varlığını sürdürmektedir. Bu perspektiften hareketle, aşiretlerin toplumsal güven bağlamında oynadığı rol, bireylerin aidiyet duygusunu ve güven ilişkilerini nasıl etkilediğini anlamak açısından kritik önemdedir. Dolayısıyla, aşağıda ele alınacak başlıklar, bu teorik çerçeveye dayalı olarak aşiretlerin sosyal sermaye üzerindeki etkilerini daha somut biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Geleneksel toplumlarda aşiretler, sosyal düzenin ve güvenliğin sağlanmasında merkezi bir role sahip olmuştur. Aşiret bağları, bireyler arasında karşılıklı güven ve dayanışma ilişkilerinin temelini oluşturarak toplumsal istikrarı desteklemiştir. Ancak modernleşme ve kentleşme süreçleri, aşiretlerin bu geleneksel rolünde önemli değişikliklere yol açmıştır.

Kentleşme ile birlikte bireylerin aşiret aidiyetleri zayıflamış, bireysel tercihler ve çıkarlar ön plana çıkmıştır. Aşiretlerin ötekileştirici yönü ve ulusal bilincin gelişimini engelleyici potansiyeli, toplumsal güvenin inşasında yeni zorluklar yaratmıştır. Aşiret liderlerinin bazı kesimler üzerindeki etkisi azalmış, bireyler geleceklerini aşiret bağları yerine bireysel başarı ve fırsatlara dayandırmaya başlamıştır. Özellikle siyasal tercihler, aşiret bağlarından ziyade bireysel ideolojiler ve çıkarlar doğrultusunda şekillenmektedir.

Bu dönüşüm, toplumsal güvenin inşasında aşiretlerin rolünün yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Aşiretlerin geleneksel güven mekanizmalarının yerini, modern toplumlarda bireysel özgürlükleri ve eşitliği temel alan yeni güven mekanizmaları almaktadır. Ancak aşiretlerin kültürel mirası ve dayanışma değerleri, modern toplumlarda da toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle, aşiretlerin toplumsal güven inşasındaki rolünü incelerken, hem geleneksel hem de modern dinamikleri dikkate alan bütüncül bir yaklaşım benimsemek önemlidir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmada araştırma problemlerinin en iyi biçimde analiz edileceği düşünüldüğünden nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Çünkü nitel araştırmalar toplumsal olaylara açıklayıcı ve anlam arayıcı bir çerçeveden yaklaşır. Nitel araştırma deseni yapılandırılırken; araştırma soruları “nasıl” ve “neden” soru kalıplarından oluşturulmaktadır (Creswell, 2017).

Nitel araştırma uygulanırken araştırmacı katılımcıların kavramları ve olguları nasıl deneyimlediklerini ve yorumladıklarını anlamaya çalışmaktadır. Nitel araştırmaların temel gayesi bu anlam örüntüsünü açıklamaya çalışmaktır (Merriam, 2013). Dolayısıyla bu anlam arayışı, veriler saptandıktan sonra yapılandırılmakta ve yorumlanmaktadır. Bu araştırmada da araştırma problemlerinin yorumlanmaya gereksinim duyulan yapısı, verilerin derinlemesine analizi, katılımcıların verdiği cevaplar içindeki nedenselliğe erişim gayreti ve açık veya kapalı ilişkilerin ortaya konması nedeni ile nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

Araştırmanın amacı kapsamında nitel araştırma yaklaşımının yapılandırılma süreci öncelikle literatürde yer alan

dokümanların incelenmesi ile başlamaktadır. Bununla birlikte teorik bilgilere ulaşılması, ardından katılımcı gözlem yöntemi ile açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayalı 17 görüşme sorusunun hazırlanması süreci ile devam etmektedir. Araştırmanın başında belirlenen soru sayıları saha görüşmeleri esnasında eksiltilebilir ya da artırılabilir. Bu esneklik, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden ileri gelmektedir ve araştırmanın içeriğinin zenginleştirilmesi temel amaçtır. Şunu da ifade etmek gerekir ki; nitel araştırma yaklaşımına dayalı saha araştırmasında görüşmeciyi sayısından çok elde edilen verinin niteliği önemlidir. Dikkat edilmesi gereken husus ise; yarı yapılandırılmış görüşme sorularının araştırmacıların ön yargılarından uzak, katılımcıyı konuşmaya sevk eden ve açıklama yapmaya yöneltici bir yapıda inşa edilmiş olmasıdır.

3.1. Problemin Niteliği, Kapsamı ve Sınırları

Hakkari’de yer alan aşiretlere mensup olan grupların aidiyetlerinden ileri gelen diğer aşiret mensuplarıyla etkileşiminin toplumsal güven olgusuna nasıl etki ettiği araştırmanın problematiğini oluşturmaktadır. Araştırmanın arka planında aşiretler arası husumetler, aşiretler arası diyalog, iç grup dayanışması, güven çapı gibi olguların genel seyri yer almaktadır. Bu araştırma her ne kadar aşiretler nezdinde bir analiz yapmayı öngörse de Hakkari’de mevcut olan aşiretler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın tartışma zemininin inşa edildiği toplumsal güven olgusunun “özel güven”, “araçsal/hesaplayıcı güven” ve “zayıf güven” parametreleri üzerinden bir analiz gerçekleştireceği ise araştırmanın kapsamına dairdir.

3.2. Problem ve Alt Problemler

Araştırmanın temel problemi aşiretlere mensup grupların bir arada yaşamaları üzerinden inşa edilen güven düzeyinin genel toplumsal güven düzeyine ters etki ettiğidir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle; aşiretler gibi kapalı gruplar içerisinde güven çapı daraldığından dış gruba olan güven düzeyi düşmekte ve bu da toplumsal güven düzeyini düşürmektedir. Araştırmanın alt problemleri ise;

- » Aşiretlerin toplumsal işlevselliği (toplumsal dayanışma ve iş birliği), güven olgusuna sirayet etmekte midir?
 - » Aşiretler arası diyalog biçimleri (grup (aşiret) dışı evlenme, taziye katılımları vs.) dış grup dayanışması yaratmakta mıdır?
 - » Aşiretler arası husumetlerin arka planında güvensizlik yatmakta mıdır?
- Şeklinde.

3.3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar

Bu araştırma, “özel güven”, “araçsal/hesaplayıcı güven” ve “zayıf güven” parametreleri bağlamında farklı aşiretlere mensup grupların toplumsal güven düzeylerinin nedenselliğine dair bütüncül bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Hakkari’de yaşanan aşiret husumetlerinin sürekliliği bağlamında bu araştırma, bu husumetlerin kaynağına inmeyi ve aşiretler arası diyalogun temel dinamiklerine erişmeyi hedeflemektedir. Türkiye’deki özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde varlığını sürdüren aşiretlerin toplumsal güven düzeylerine dair yapılmış herhangi bir çalışmanın literatürde yer almaması da araştırmanın literatüre sağlayacağı katkıya işaret etmektedir. Ayrıca bu araştırma, bölgede yer alan aşiretlerin sosyolojik tahlili için kapı aralayacak olması bakımından da önem arz etmektedir.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Hakkari’de varlıklarını sürdüren aşiretlere mensup gruplar bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Nitel araştırma açısından uygunluğu ile ön plana çıkan ve araştırmanın problemini iyi temsil edeceğine inanılan bir kesitten Kritik Durum Örneklem Modeli kullanılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme modeli, saha araştırmasını gerçekleştiren araştırmacının en önemli ve en anlamlı bilgi sayacak olayları veya bireyleri seçmesini ifade etmektedir (Neuman, 2016). Araştırmanın örneklem grubunu; kritik durum örnek modeline göre seçilen ve Hakkari’de güç ilişkileri ile ön plana çıkan Pinyanişi (6), Ertuşi (7), Giravi (4) ve Gewda (4) aşiretlerinden toplam 21 katılımcı oluşturmaktadır.

Tablo 1. Nitel Araştırma Katılımcılarının Demografik Özellikleri (Hakkari)

Katılımcı	Mensubu Olunan Aşiret	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu
K-1	Pinyanişi (Bilicani)	Erkek	22	Bekar	Lise
K-2	Pinyanişi (Bilicani)	Kadın	36	Evli	Lise
K-3	Pinyanişi (Bilicani)	Erkek	21	Bekar	Lise
K-4	Pinyanişi (Bilicani)	Erkek	24	Bekar	Lisans
K-5	Pinyanişi (Bilicani)	Kadın	19	Bekar	Lise
K-6	Pinyanişi (Bilicani)	Erkek	52	Evli	Ortaokul
K-7	Gewda	Erkek	47	Evli	Lise
K-8	Gewda	Kadın	35	Evli	Ön Lisans
K-9	Gewda	Kadın	32	Bekar	Ön Lisans
K-10	Gewda	Erkek	42	Evli	Yüksek Lisans
K-11	Giravi	Erkek	28	Bekar	Ön Lisans
K-12	Giravi	Erkek	29	Evli	Ön Lisans
K-13	Giravi	Erkek	47	Evli	Lise
K-14	Giravi	Kadın	36	Evli	Lise
K-15	Ertuşi	Kadın	32	Evli	Yüksek Lisans
K-16	Ertuşi	Erkek	28	Evli	Doktora
K-17	Ertuşi	Erkek	22	Bekar	Lise
K-17	Ertuşi	Kadın	21	Bekar	Lise
K-18	Ertuşi	Kadın	47	Evli	Ortaokul
K-19	Ertuşi	Erkek	24	Bekar	Ön Lisans
K-20	Ertuşi	Erkek	23	Bekar	Ön Lisans
K-21	Ertuşi	Erkek	33	Evli	Lisans

Kaynak: Araştırmadan Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış mülakat araştırmasına katılan toplam 21 katılımcıdan 14'ü erkek, 7'si kadındır. Nitel araştırmalarda, özellikle yarı yapılandırılmış mülakatlar için örneklem büyüklüğü belirlemek nicel araştırmalara göre daha esnek bir süreç gerektirmektedir. Nitel araştırmalarda amaç genellikle bir hipotez test etmek olmadığı için belirli bir fenomenin derinlemesine incelenmesi, örneklem büyüklüğünün daha küçük olabilmesine imkan tanımaktadır. Ancak, araştırılacak olan konuya dair nitelikli bilgi üretilmesi için bilgi doygunluğuna ulaşılması gerekmektedir. Bu sebeple bu araştırmada örneklem büyüklüğü belirlerken; araştırma sorusu ve amacı, bilgi doygunluğu ve araştırmanın kapsamı dikkate alınmıştır.

3.5. Araştırmanın Analiz Yöntemi

Nitel araştırma desenine göre yapılandırılmış olan bu araştırmada elde edilen verilerin analizi; Creswell'in (2017) nitel veri analizi basamakları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, toplanan veriler organize edilerek düzenlenmiş ve araştırmanın sorularına uygun şekilde kategorize edilmiştir. Bu aşamada, görüşme kayıtları, transkriptler ve alan notları analiz için hazır hale getirilmiştir. İkinci aşamada, veriler dikkatlice okunmuş ve genel bir anlayış geliştirilmiştir. Bu süreçte, araştırma probleminin bağlamına dair ilk izlenimler not edilmiştir. Üçüncü olarak, verilerden anlamlı kategoriler ve temalar çıkarılmıştır. Verilerin incelenmesi sırasında tekrar eden ifadeler ve anahtar kavramlar belirlenerek kodlama yapılmıştır. Dördüncü aşamada, oluşturulan temalar arasındaki ilişkiler analiz edilmiş, veriler teorik çerçeve ile ilişkilendirilmiş ve araştırmanın sorularına yanıt sağlayacak şekilde yorumlanmıştır. Beşinci aşamada, elde edilen temalar görselleştirilerek tablolar ve şemalar yardımıyla desteklenmiş, son aşamada ise bulgular tartışılarak literatüre katkılar, uygulamalara yönelik çıkarımlar ve gelecekteki araştırmalara öneriler sunulmuştur. Bu adımlar, nitel veri analizinin sistematik ve güvenilir bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır.

4. Bulgular

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, sosyal sermaye ve toplumsal güven kavramlarının yerel dinamikler üzerinden nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla yapılan analizlerin sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın temel soruları doğrultusunda, özellikle aşiret yapısının bireylerin sosyal ilişkilerdeki güven seviyelerine ve sosyal bağların sürekliliğine nasıl etki ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, nitel yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla derinlemesine bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Aşiret mensuplarının sosyal bağlarındaki çeşitlilik ve dayanışmanın kapsamı, toplumsal güvenin hangi mekanizmalarla inşa edildiğine dair önemli ipuçları vermektedir. Elde edilen veriler, bireylerin aşiret, aile ve akrabalık gibi geleneksel yapıların sosyal sermaye üzerindeki etkisini nasıl deneyimlediğini göstermektedir. Bu bağlamda, katılımcıların aşiret içi ve aşiret dışı güven ilişkilerini değerlendirme biçimleri, toplumsal dayanışmanın ve sosyal iş birliğinin inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Bulgular aynı zamanda, toplumsal güvenin sürdürülebilirliği ile sosyal sermaye unsurlarının aşiretler arası ilişkilere etkisini analiz etmeyi mümkün kılmıştır.

4.1. Aşiretlerin Toplumsal İşlevleri

Bu başlık altında, aşiretlerin bireyler ve toplum üzerindeki sosyal etkileri ele alınacaktır. Aşiret yapılarının bireylere kimlik kazandırma, güvenlik sağlama, dayanışmayı teşvik etme ve sosyal baskı mekanizmaları oluşturma işlevleri detaylandırılacaktır. Özellikle, aşiretlerin sosyal sermaye ve toplumsal güven ile olan ilişkisi incelenecek, bireylerin aşiret aidiyeti üzerinden kurdukları sosyal bağların toplumsal dinamikler üzerindeki etkisi tartışılacaktır. Ayrıca, aşiret yapılarının sosyal işlevleri 4 temaya indirgenerek “tanıma/tanınma”, “güvence/güvenlik”, “dayanışma” ve “baskı” çerçevesinde analiz edilecektir. Ardından oluşturulan “aşiretlerin sosyal fonksiyonları” kelime bulutuyla genel izlenim gözler önüne serilecektir. Son olarak bireylerin karşılaştıkları sorunlarla mücadelede aşiretlerin rolü tartışılacaktır.

Şekil 1: Aşiretin sosyal işlevleri: Tanıma, Güvence, Dayanışma ve Baskı Temaları

Kaynak: Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur.

Şekil 1’de yer alan veriler, Hakkari’deki aşiretlerin bireyler üzerindeki sosyal etkilerini ve toplumsal işlevlerini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Verilen yanıtlar “Tanıma/Tanınma,” “Güvence/Güvenlik,” “Dayanışma,” ve “Baskı” olarak dört ana tema altında analiz edilmiştir. Bu kavramlar, aşiretlerin sosyal bağlar üzerindeki rolünü ve toplumsal güven ile ilişkisini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Tanıma/Tanınma: yarı yapılandırılmış mülakat araştırma verilerinin analizi açıkça ortaya koymaktadır ki; Hakkari’deki aşiret olgusu, bireylerin kimliklerini tanımlama ve toplumda tanınma ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Ta-

nınma, bireyin aşiret aracılığıyla bir sosyal kimlik kazanması ve toplumda bir yere ait olduğunu hissetmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, sosyal sermayenin inşasında önemli bir unsur olan tanınma ihtiyacını karşılayarak bireyler arasında da güven oluşturmaktadır.

Güvence/Güvenlik: Katılımcıların vermiş oldukları ifadelerin kodlanmasıyla elde edilen ve en fazla vurgu yapılan bu kavram, Hakkari’de aşiretlerin bireylere bir tür güvence sağladığını ortaya koymaktadır. Bu güvence, bireylerin hem fiziki hem de sosyal güvenlik hislerini artırabilmektedir. Aşiretlerin sunduğu güven ortamı, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmekte ve toplumsal güvenin tesisine katkı sağlamaktadır. Güven, aynı zamanda bireylerin günlük yaşantılarında karşılaştıkları risklere karşı bir savunma mekanizması olarak da işlev görmektedir.

Dayanışma: Aşiretler, bireyler arasındaki dayanışmayı teşvik eden sosyal yapılar olarak görülmektedir. Dayanışma, bireylerin birbirine destek olmasını sağlamakla birlikte sosyal sermayeyi de pekiştirmektedir. Hakkari’de aşiretin sunduğu dayanışma ağı, bireylerin bir arada kalmasını kolaylaştırmakta ve toplumsal güven bağlamında güçlü ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

Baskı: katılımcıların aşiretlerin toplumsal baskı kurduklarını ifade etmek için kullandıkları baskı kavramı, aşiretin bireyler üzerindeki olumsuz bir etkisini göstermektedir. Bazı bireyler için aşiret, üzerinde bir otorite kurarak özgürlüklerini sınırlayan bir yapı olarak algılanmaktadır. Bu baskı unsuru, bireylerin aşirete duyduğu güveni zedeleyebilmekte ve toplumsal güvenin oluşmasını engelleyebilmektedir. Aynı zamanda bireylerin aşirete karşı negatif bir bakış açısına sahip olmasına yol açabilmektedir. Nitekim katılımcılardan K-3, aşiretlerin baskıcı tarafından mustarip olduğunu ifade ettikten sonra kullanmış olduğu “yararından çok, zararı var” ifadeleri; baskının aşiretlerin toplumsal işlevselliğini geri plana iten bir yönünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, aşiretlerin toplumsal işlevleri açısından karmaşık bir yapı sergilediğini göstermektedir. Aşiretler, bireylerin tanınma, güvenlik ve dayanışma gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal güven ve sosyal sermayenin inşasına katkı sağlarken; aynı zamanda bazı bireylerde baskı hissi yaratarak bu güven ve sermayeyi zedeleyebilmektedir. Katılımcıların aşiretler ile alakalı görüşlerini ifade etmek için kullanmış olduğu kelimeler, aşağıda yer alan kelime bulutunda görülmektedir.

Şekil 2. Aşiretlerin Sosyal Fonksiyonları (Kelime Bulutu).

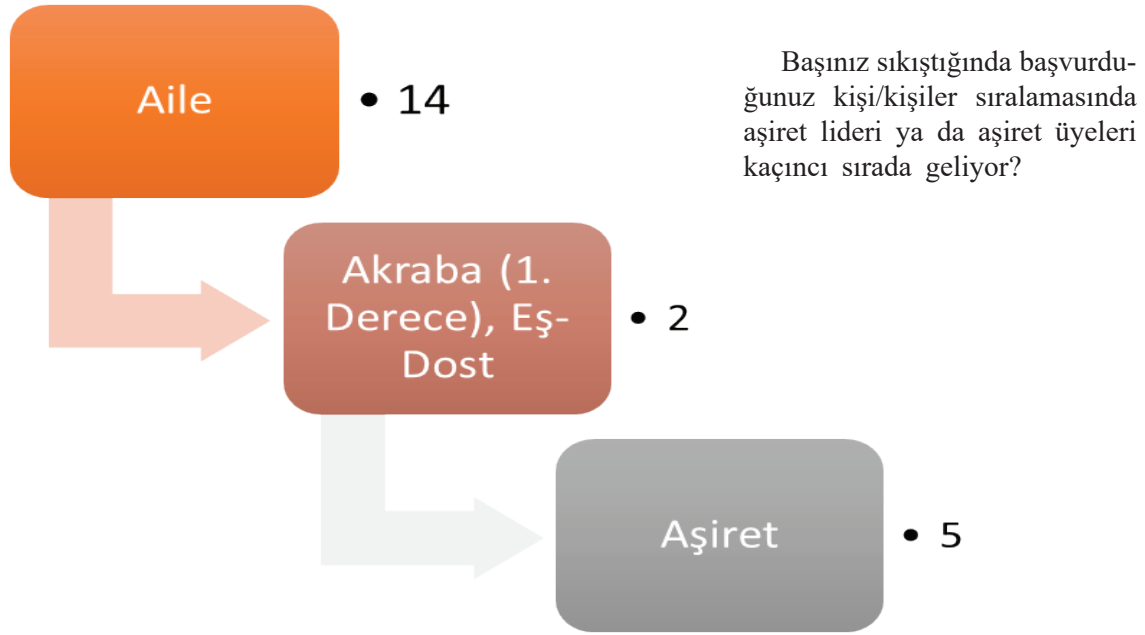

Kaynak: Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur (Bu kelime bulutu yapay zeka aracı ChatGPT ile oluşturulmuştur.)

Türkiye’de aşiretlerin toplumsal işlevlerinden biri de sosyal sorunlarda bireylerin ya da grupların başvurduğu bir merci/kurum oluşudur. Aşiretler, başı sıkışan bireylerin destek arayışı içinde ilk başvurdukları sosyal yapılar olarak geleneksel topluluklarda güvenlik, aidiyet ve dayanışma işlevi görerek bireylerin ya da grupların sosyal ihtiyaçlarına

güçlü yanıtlar sunmaktadır. Aşağıda yer alan **Şekil 3** de Hakkari’de insanların başları sıkışınca başvurdukları kişi/kişiler sıralamasını göstermektedir.

Şekil 3: Bireylerin Başvuru Mekanizmaları: Aile, Akraba ve Aşiretin Rolü.

Kaynak: Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur.

Şekil 3’te yer alan veriler, başı sıkışan bireylerin yardım arayışı sırasında hangi sosyal yapıları tercih ettiklerini ve bu yapıların toplumsal güven ve aşiretlerin sosyal işlevselliği ile nasıl ilişkili olduğunu göstermektedir.

Aile: Ailenin en yüksek tercih edilen sosyal destek mekanizması olarak ortaya çıkması, aile içindeki güvenin bireylerin başı sıkıştığında ilk başvurdukları güvenli liman olduğunu göstermektedir. Bu durum, Delhey ve Newton’ın kategorize etmiş olduğu toplumsal güvenin temelde özel güven kategorisinde değerlendirilen bir güven türüyle sağlandığına işaret etmektedir (Delhey ve Newton, 2004). Aile içindeki bu güven, yüz yüze ilişkilerle ve bireylerin birbirine olan bağıyla pekişmekte ve toplumun temel sosyal dayanışma birimini oluşturmaktadır.

Akraba ve Eş-Dost: Akrabalar ve yakın dostlar, genellikle bireylerin başı sıkıştığında aileden sonra başvurdukları gruplardır. Bu sosyal bağlar, daha geniş bir güven ağı oluşturmakta ve toplumsal güvenin “araçsal” kategorisine girmektedir. “Hesaplayıcı güven” olarak da tanımlanan bu güven türü, kişisel çıkarlarla ilgili rasyonel, maliyet/fayda hesaplamalarına dayanmaktadır. Burada bireyler, aile dışında güven duydukları daha yakın ilişkiler üzerinden dayanışma ararlar. Bu tür bir güven, yine yüz yüze ilişkilere dayanmakla birlikte, daha geniş sosyal sermaye birikimini temsil etmektedir. Hakkari’de gerçekleştirilen saha araştırmasında ise; akraba ve eş-dost’un aşiretlerden sonra gelmesi Hakkari toplumsal yapısındaki farklılıkları açıkça göstermektedir.

Aşiret: Aşiretin bir başvuru kaynağı olarak ikinci sırada yer alması, özellikle toplumsal dayanışma ve güvenin sağlanmasında önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Hakkari’de Aşiret, bireylere daha geniş bir sosyal güvenlik ağı sunarak araçsal güvenin yanında, topluluğun normları ve dayanışma ağları üzerinden bireylere güvence sağlamaktadır. Aşiret üyeleri arasındaki güven, bireylerin başı sıkıştığında destek alabilecekleri bir sosyal yapı olarak işlev görmektedir. Ayrıca, aşiretin bireyler için aileden sonra ikinci bir güven kaynağı olarak algılandığını söylemek mümkündür.

Şekil 3’ün verileri, toplumsal güvenin aile ile başlayan, akraba ve dostlar ile genişleyen, aşiret ile daha da büyük bir sosyal dayanışma çerçevesi kazanan bir yapı içinde işlediğini göstermektedir. Aile, en temel güven kaynağı olarak özel güveni sağlarken; aşiret, geniş çaplı sosyal güvenlik ağı sunarak toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir işlev üstlenmektedir. Aşiretlerin toplumsal güven ve iş birliği üzerinde sağladığı bu katkı, bireylerin sadece yakın çevreleriyle değil, daha geniş bir toplulukla da güven ilişkisi kurmalarına olanak tanımakta ve toplumsal bütünleşmeye destek vermektedir.

Hakkari ilinde yaşanan bireysel ya da grup bazlı husumetlerde aşiretlerin rolü oldukça dikkat çekicidir. Çünkü bu husumetlerin ya kaynağı olma rolü ile ya husumetlerin genişlemesi noktasında araçsal rolü ile ya da husumetlerin

sonlandırılması noktasında başvurulmuş bir merci rolü ile aşiretler, husumetlerin merkezinde yer almaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki Hakkari sosyal yapısı içerisinde aşiretler arası husumetler, sürekliliği olan ve toplumsal huzursuzluklara neden olan bir olgudur. Araştırma verilerine binaen oluşturulan aşiretlerde çatışma nedenleri ve dayanışma alanları başlığı da bu husumetlerin kaynağına erişilmesi noktasında önemli ipuçları sunmaktadır.

4.2. Aşiretlerde Çatışma Nedenleri ve Dayanışma Alanları

Bu başlık altında, aşiret yapıları içinde ortaya çıkan çatışmaların temel nedenleri ile aşiretlerin dayanışma sağladığı alanlar ele alınacaktır. Aşiretler, toplumsal ilişkilerde güçlü bir dayanışma mekanizması sunarken, aynı zamanda çeşitli husumetlerin de kaynağı olabilmektedir. Maddi unsurlar, güven ilişkileri ve sosyal norm ihlalleri, aşiretler arasındaki çatışmaların temel sebepleri arasında yer almaktadır. Öte yandan aşiretler ekonomik destek, güvenlik sağlama ve toplumsal yardımlaşma gibi birçok alanda dayanışma örnekleri sergilemektedir. Bu çerçevede aşiretler içinde ve aşiretler arasında yaşanan gerilimlerin nedenleri incelenirken aynı zamanda bireylerin ve grupların dayanışmayı nasıl sürdürdüğü de analiz edilecektir.

Şekil 4. Aşiretler Arası Husumetlerin Kaynakları: Maddi Unsurlar, Güven ve Sosyal Norm İhlalleri.

Kaynak: Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur.

Bu bağlamda **Şekil 4**, aşiretler arası husumetlerin kaynağını analiz ederek toplumsal güven üzerinde nasıl etkiler yaratabileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakat verilere göre katılımcılar, aşiretler arasındaki husumetlerin temel kaynakları olarak 3 hususa dikkat çekmişlerdir; “Maddi Unsurlar”, “Güven” ve “Toplumsal Olaylar” (örneğin, kız kaçırma gibi durumlar). Bu unsurlar, toplumsal güvenin aşiretler arası ilişkilerde nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Maddi Unsurlar: Maddi unsurların en büyük husumet kaynağı olarak öne çıkması, aşiretler arasında kaynak paylaşımı, ekonomik çıkarlar, alacak-verecek anlaşmazlıkları veya mülkiyet meselelerinin aşiretler arası husumetleri

tetikleyebileceği ve toplumsal güveni zedeleyebileceğini göstermektedir. Ekonomik kaynaklar üzerindeki rekabet veya paylaşım problemleri, aşiretler arasında güvenin azalmasına ve çatışmalara yol açabilmektedir.

Güven: Güven unsurunun bir husumet kaynağı olarak belirtilmesi, aşiretler arasında güvensizlik veya güven eksikliğinin başlı başına bir sorun teşkil ettiğini göstermektedir. Güven, toplumsal ilişkilerin temel taşlarından biridir ve eksikliği sosyal sermayeyi olumsuz etkilemektedir. Aşiretler arası güven eksikliği, iletişim ve iş birliği kanallarını tıkayabilmekte, bu da toplumsal uyumu zayıflatarak bireyler arasında çekişmelere yol açabilmektedir.

Sosyal norm ihlalleri: sosyal norm ihlalleri, örneğin kız kaçırma, kan davası, intikam alışkanlıkları gibi sosyal normlara aykırı durumlar, aşiretler arasında husumet yaratabilecek kültürel ve ahlaki çatışmalara neden olabilmektedir. Bu tür olaylar, toplumsal güveni zedeleyen ve sosyal düzeni bozan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun genel kabul gören değerlerine aykırı durumlar, aşiretler arasında anlaşmazlıkları ve düşmanlıkları körükleyerek güven ilişkilerini zayıflatmaktadır.

Şekil 4, aşiretler arasındaki husumetlerin, toplumsal güven üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu göstermektedir. Maddi çıkar çatışmaları, güven eksikliği ve kültürel/ahlaki çatışmalar, toplumsal güvenin aşındığı durumlar olarak öne çıkmaktadır.

Aşiretler arası husumetlerin kaynaklarını ve bu husumetlerin toplumsal güven üzerindeki etkilerini inceleyen **Şekil 4**'ün analizinden sonra, aşiretlerin iç işleyişinde ve grup (aşiret) içi dayanışmanın hangi alanlarda işlev sağladıklarına odaklanmak gerekmektedir. Aşiretler arası çatışmaların sosyal düzen üzerindeki olumsuz etkilerinin yanında, aşiret içindeki dayanışma mekanizmaları da toplumsal güvenin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, **Şekil 5,** aşiret içi dayanışmanın daha çok hangi alanlarda yoğunlaştığını göstererek, aşiret yapısının bireylere sağladığı sosyal destek ve güven unsurlarına dair önemli veriler sunmaktadır.

Şekil 5. Aşiret İçi Dayanışma Alanları: Ekonomi, Güvenlik ve Sosyal Destek Unsurları

Kaynak: Elde Edilen Veriler Işığında Oluşturulmuştur.

Şekil 5'te dört farklı aşiretin (Gewda, Pinyanişi, Giravi ve Ertuşi) kendi içlerinde dayanışma sağladığı alanlar gösterilmektedir. Bu analiz, katılımcıların görüşlerine göre aşiretlerin üyelerine sunduğu sosyal destek türlerinin toplumsal güven üzerindeki etkisini dört aşiret bağlamında ele almaktadır:

İş Bulma ve ekonomik dayanışma

Şekil 5'te "iş bulma" desteğinin özellikle Gewda ve Ertuşi aşiretleri bağlamında ön planda olduğu görülmektedir. Bu destek, aşiretlerin sosyal sermaye ve network oluşturma işlevleriyle doğrudan ilişkilidir. Aşiret içindeki iş bulma yardımları, bireylerin aşirete bağlı sosyal ağları etkin bir şekilde kullanarak ekonomik hayata daha kolay katılmalarını sağlamaktadır. Bu, aşiretlerin yalnızca bir sosyal dayanışma ağı olarak değil, aynı zamanda bireylere iş imkanları sağlayan bir network olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Sosyal sermaye kavramı, bireylerin sahip oldukları ilişki ağlarından yararlanarak belirli kaynaklara erişimini ifade etmektedir. Bu bağlamda aşiretlerde iş bulma desteği, üyeler arasındaki güvene dayalı bağların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Aşiret mensupları, iş arayan bir üyeyi güvenilir bir aday olarak tanıtabilmekte veya kendi iş ağlarındaki fırsatları diğer üyelerle paylaşabilmektedir. Bu tür destek, aşiret içi güvenin ekonomik sermayeye dönüştüğü bir mekanizma olarak değerlendirilebilir.

Aşiret içindeki iş bulma yardımları, bireylerin ekonomik ve sosyal hayatta daha etkin olmalarını sağlarken, aynı zamanda sosyal sermayeyi güçlendiren bir unsurdur. Bu dayanışma biçimi, bireylerin iş hayatında karşılaştıkları zorluklarda güvenebilecekleri bir destek ağı oluşturarak toplumsal güven duygusunu pekiştirmektedir. Ayrıca, aşiret içindeki bu network, üyelerin iş bulma sürecini hızlandırmakta ve bireylerin birbirine olan bağlılığını artırarak sosyal sermayenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır.

Güvenlik

Şekil 5'te güvenlik desteğinin Pinyanişi ve Giravi aşiretleri için dayanışmanın temel unsurlarından biri olduğu görülmektedir. Güvenlik desteği, aşiret içindeki sosyal sermayenin ve toplumsal güvenin güçlenmesinde önemli bir role sahiptir. Güvenlik sağlama, yalnızca fiziksel koruma değil, aynı zamanda bireylerin aşirete olan bağlılığını pekiştiren, topluluk içinde dayanışmayı artıran bir sosyal sermaye unsuru olarak işlev görmektedir. Sosyal sermaye, bireylerin güvene dayalı ilişkiler kurarak karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma sağlamalarına olanak tanımaktadır. Aşiret içindeki güvenlik desteği, bireylerin kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olurken, topluluk içinde güvene dayalı bir sosyal ağın inşasına katkıda bulunmaktadır. Bu tür bir güvenlik ağı, bireylerin aşirete olan bağlılıklarını artırmakta ve aşiret üyeleri arasında güçlü bir sosyal sermaye birikimi yaratmaktadır. Aşiretin güvenlik sağlama işlevi, bireylerin karşılıklı güven duygusunu destekleyerek, kriz anlarında dayanışmayı harekete geçiren bir sosyal yapı sunabilmektedir. Toplumsal güven bağlamında değerlendirildiğinde; aşiretlerin güvenlik desteği, bireylerin yalnızca aile veya yakın çevrelerinden değil, daha geniş bir sosyal ağdan destek alabilmelerini sağlamaktadır. Bu, bireylerin aşirete olan güvenini artırabilir ve sosyal güven duygusunu pekiştirebilir. Aşiret içinde sağlanan güvenlik, topluluğun dış tehditlere karşı birlikte hareket etme kapasitesini güçlendirir ve bireylerin sosyal sermaye aracılığıyla güven ortamında yaşamalarına olanak tanır. Bu güvenlik ağı, toplumsal uyumun sürdürülmesine katkı sağlamakta ve bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

Sulh

Sulh, yani gruplar veya bireyler arasında barışı sağlama, hakemlik yapma ve kanaat önderliği rolü, aşiret yapıları içinde toplumsal güvenin inşasında hem araçsal hem de özel güven bağlamında kritik bir işlev üstlenmektedir. Sulh işlevi, aşiretlerin topluluk içindeki anlaşmazlıkları çözmek ve sosyal düzeni korumak için oynadığı önemli bir rolü ifade etmektedir. Bu işlev, aşiret içindeki bireylerin ve grupların kendilerini güvende hissetmelerini sağlarken, aşirete olan güveni pekiştirmektedir.

Araçsal Güven Bağlamında Sulh: Araçsal güven, bireylerin daha geniş topluluklarla ilişkilerinde kurallara ve toplumsal normlara duyulan güveni ifade etmektedir. Aşiret içinde sulh, araçsal güvenin sağlanmasına katkıda bulunur, çünkü barışı tesis eden, hakemlik yapan ve kanaat önderliği rolünü üstlenen aşiret liderleri veya aşiret mensubu saygın bireyler, topluluk içinde düzeni koruma rolü üstlenmektedirler. Bu kişiler, anlaşmazlıkları çözme yetkisine sahip olduklarından, bireyler arasındaki çatışmaları yatıştırabilmekte ve taraflar arasında köprü kurabilmektedir. Sulh, aşiretin toplumsal düzeni koruma kapasitesini gösterdiğinden, bireylerin aşiretin normlarına güven duymasını sağlamaktadır. Bu araçsal güven, topluluğun uyumlu bir şekilde işlemesini destekleyerek bireylerin aşirete olan bağlılığını artırmaktadır.

Özel Güven Bağlamında Sulh: Özel güven ise, bireylerin yakın ilişki ağları içinde kurdukları derin güven bağlarını ifade etmektedir. Aşiret içinde sulh işlevi, bireyler arasında kişisel düzeyde güven ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle anlaşmazlık durumlarında, aşiret liderlerinin hakemlik yaparak tarafları barıştırması, bireylerin birbirine olan güvenini yeniden tesis edebilmektedir. Bu bağlamda sulh, bireylerin aşiret içinde kendilerini güvende hissetmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda topluluğun dayanışma duygusunu da güçlendirir. Aşiret liderlerinin veya kanaat önderlerinin adil bir şekilde karar vermesi, bireylerin sadece aşiret liderlerine değil, aynı zamanda diğer aşiret üyelerine duydukları güveni de pekiştirebilmektedir.

Sulh işlevi, aşiret içindeki hem araçsal hem de özel güvenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunarak toplumsal güvenin güçlenmesini sağlamaktadır. Aşiret içindeki kanaat önderlerinin barışı tesis etme ve anlaşmazlıkları çözme yetkisi, topluluğun genel güvenlik hissini artırmakta ve bireyler arasında güven temelli ilişkiler inşa etmektedir. Sulh, topluluğun uyumlu bir şekilde bir arada yaşamasına zemin hazırlarken, bireylerin aşiret yapısına duyduğu güvenin hem normatif düzeyde hem de kişisel ilişkiler düzeyinde devam etmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, aşiretin toplumsal sermayesini güçlendirir ve aşiret üyeleri arasındaki bağları sağlamlaştırır.

Sosyal Dayanışma

Sosyal dayanışma (taziye, düğün gibi etkinliklerde bir araya gelme), aşiret yapısı içinde toplumsal güvenin inşasında hem araçsal hem de özel güven bağlamında önemli bir yere sahiptir. Bu tür sosyal etkinlikler, topluluk üyelerinin bir araya gelerek dayanışma göstermelerini ve toplumsal bağları güçlendirmelerini sağlamaktadır. Sosyal dayanışma, aşiret üyeleri arasındaki güven ilişkilerini pekiştirirken, toplumsal uyum ve aidiyet duygusunun gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.

Araçsal Güven Bağlamında Sosyal Dayanışma: Araçsal güven, bireylerin topluluk içindeki normlara ve kurallara duyduğu güveni ifade etmektedir. Taziye ve düğün gibi sosyal etkinlikler, aşiret içindeki normatif bağlılığın ve karşılıklı sorumluluğun bir ifadesi olarak işlev görmektedir. Bu etkinlikler, aşiret üyelerinin birbirlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirdikleri, dayanışma gösterdikleri ve sosyal bağları kuvvetlendirdikleri durumları ortaya koymaktadır. Aşiret içinde taziye ya da düğün gibi etkinliklere katılmak, topluluğun kurallarına uyulması gereken bir sosyal norm olarak kabul edilmekte ve bireylerin topluluğa olan bağlılıklarını göstermelerini sağlamaktadır. Bu normatif katılım, bireylerin topluluğun kurallarına güven duymasını pekiştirmekte ve aşiret içinde sosyal düzeni koruyan bir araçsal güven inşa etmektedir.

Özel Güven Bağlamında Sosyal Dayanışma: Özel güven, bireylerin yakın ilişki ağları içinde kurdukları güven bağlarını ifade etmektedir. Taziye ve düğün gibi etkinliklerde bir araya gelen bireyler, birbirlerine kişisel düzeyde destek sunar ve dayanışma gösterir. Taziye ziyaretlerinde acıyı paylaşmak veya düğünlerde sevinçleri birlikte kutlamak, bireylerin birbirine duyduğu özel güveni güçlendirmektedir. Bu tür etkinlikler, bireylerin kişisel düzeyde güven ilişkilerini derinleştirmekte ve aşiret üyeleri arasında güçlü bir sosyal sermaye oluşmasını sağlamaktadır. Aşiret içindeki bireyler, kendilerini yalnız hissetmedikleri bir topluluk içinde olduklarını bilerek özel güven ilişkilerini sürdürmektedirler.

Sosyal dayanışma, aşiret içindeki hem araçsal hem de özel güvenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunarak toplumsal güvenin temelini oluşturmaktadır. Taziye ve düğün gibi etkinlikler, bireylerin bir araya gelerek birbirlerine destek olduğu, güven ilişkilerini yeniden inşa ettiği ve topluluğa olan bağlılıklarını ifade ettikleri alanlardır. Bu tür sosyal dayanışma pratikleri, aşiretin toplumsal uyumunu güçlendirirken, bireylerin aşirete olan güvenini de artırmaktadır. Böylelikle, aşiret içindeki sosyal sermaye derinleşmekte ve bireyler arasındaki bağlar sağlamlaşarak hem araçsal hem de özel güven bağlamında toplumsal güvenin devam etmesine olanak tanınmaktadır.

Dört aşiret bağlamında yapılan bu analiz, aşiretlerin dayanışma sağladığı alanların çeşitliliğini ve toplumsal güven üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Bu araştırmanın bulguları, görsel temsillerin yardımıyla aşiret yapılarının sosyal sermaye ve toplumsal güven üzerindeki etkisini anlamayı kolaylaştırmıştır. Aşiretin sosyal işlevleri bağlamında katılımcıların aşiretlerine dair algılarını ve bu algıların sosyal dayanışma mekanizmalarına etkilerini öne çıkarmaktadır. Bu bağlam, aşirete bağlılığın bireylerin güven algısı ve toplumsal bağlar üzerindeki kritik rolünü vurgulamaktadır. Aşiretlerin toplumsal işlevleri olarak görülen değerler ve kategoriler, aşiret aidiyetinin sadece kültürel bir unsur olmadığını, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir güven kaynağı olduğunu göstermektedir. Aşiretlerin sosyal fonksiyonları olarak sunulan tematik bulgular, katılımcılar tarafından ifade edilen anahtar kavramların bir kelime bulutu şeklinde temsil edilmesi, toplumsal güvenin inşasında hangi faktörlerin daha öncelikli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Güvence, tanınma ve dayanışma gibi kavramlar, katılımcılar arasında toplumsal bağların güçlenmesinde belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, sosyal sermaye ile toplumsal güven arasındaki ilişkinin soyut kavramlar üzerinden nasıl somutlaştığını göstermesi açısından önemlidir.

Bireylerin başvuru mekanizmaları: aile, akraba ve aşiretin rolü, aşiret yapılarının sosyal ilişkilerdeki hiyerarşik düzeni ve bireyler arasındaki güven bağlarını nasıl etkilediğine dair ipuçları sunmaktadır. Özellikle aile, akraba ve dost çevresi ile aşiret arasındaki bağlar, bireylerin günlük yaşam pratiklerindeki sosyal destek mekanizmalarını şekillendirmektedir. Bu temaya ilişkin görselde yer alan veriler, aşiretlerin bireyler için hem bir güven kaynağı hem de sosyal sorumluluk alanı olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Aşiretler arası husumetlerin kaynakları temasına ilişkin veriler ise; maddi unsurlar, güven ve sosyal norm ihlalleri gibi üç ana faktörün aşiretler arası ilişkilerde gerilim yaratabileceği açıkça göstermektedir. Maddi unsurlar, ekonomik çıkar çatışmalarını ve mülkiyet anlaşmazlıklarını içerirken, güven eksikliği aşiretler arası ilişkilerde karşılıklı anlayışı zayıflatmaktadır. Sosyal norm ihlalleri, geleneksel değerlerin ve toplumsal normların ihlali sonucu ortaya çıkan durumları temsil etmekte, bu da toplumsal güveni ciddi şekilde sarsmaktadır. Bu bağlamda, aşiretler arası husumetlerin azaltılabilmesi için maddi sorunların çözümüne yönelik mekanizmaların geliştirilmesi, güven inşa edici süreçlerin desteklenmesi ve sosyal normlara saygının teşvik

edilmesi gerekmektedir. Tematik analizde vurgulanan bu unsurlar, toplumsal barışın sağlanması ve aşiretler arası ilişkilerin güçlendirilmesi adına önemli bir yol haritası sunmaktadır.

Aşiret içi dayanışma alanları temasında yer alan kodlamalara ilişkin, aşiretler arasındaki ilişkilerin daha geniş bir perspektiften analiz edildiği ve farklı aşiretlerin temel dayanışma mekanizmalarının karşılaştırıldığı bir tablo sunulmuştur. Bu tablo, aşiret yapılarının ekonomik, sosyal ve güvenlik bağlamında sunduğu desteklerin çeşitliliğini ve kapsamını gözler önüne sermektedir. Aşiretlerin birbirleriyle kurduğu ilişkiler, yerel düzeyde toplumsal barışın ve uyumun sağlanmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Görsel temsillerin her biri, toplumsal güven ve sosyal sermaye kavramlarını anlamak için zengin birer kaynak oluşturmıştır. Aşiret yapılarının bireylerin sosyal ilişkilerindeki merkezi rolü, güven algısını ve dayanışma mekanizmalarını güçlendirmektedir. Bu bulgular, toplumsal güvenin sürdürülebilirliği ve sosyal sermayenin etkinliği için aşiretlerin önemine dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Genel bir değerlendirme ile; bu araştırmanın bulguları, toplumsal güvenin inşasında ve sürdürülebilirliğinde aşiret yapılarının oynadığı çift yönlü rolü ortaya koymaktadır. Aşiretler, bir yandan dayanışma, güvenlik ve ekonomik destek gibi temel sosyal işlevler üstlenerek bireylerin ve grupların sosyal sermaye ağlarını güçlendirmekte; diğer yandan, maddi çıkar çatışmaları ve sosyal norm ihlalleri gibi faktörlerle sosyal sermayenin önünde engel oluşturmaktadır. Bu durum, aşiretlerin toplumsal güveni hem pekiştiren hem de sarsabilen karmaşık yapısını gözler önüne sermektedir. Özellikle güven, dayanışma ve aidiyet gibi olumlu etkiler, toplumsal bağların güçlenmesini sağlarken; husumetler ve çatışma dinamikleri, bu bağların zedelenmesine yol açabilmektedir. Bu bağlamda, aşiretlerin gelecekteki rollerini modern toplumsal yapılarla uyumlu hale getirebilecek mekanizmalar ile geliştirebilmesi hem bireyler arası güvenin hem de toplumsal barışın sürdürülebilirliği açısından kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Araştırma, yerel dinamiklerin doğru anlaşılmasının ve sosyal sermayeyi güçlendiren yaklaşımların, sadece aşiret yapılarıyla sınırlı kalmayıp, genel anlamda toplumsal güvenin artırılmasında önemli bir yol gösterici olabileceğini göstermektedir.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki; bu çalışma, kapsam itibarıyla Hakkâri'deki aşiret yapılarının toplumsal güven üzerindeki etkisini incelemeye odaklanmakta; dolayısıyla Hakkâri halkının bütününe ya da ulus bilinci gibi daha geniş toplumsal olgulara ilişkin doğrudan bir çıkarımda bulunmayı amaçlamamaktadır. Araştırmanın akademik perspektifi, aşiret bağlamında şekillenen güven ilişkilerinin nasıl kurulduğunu anlamaya yöneliktir. Ayrıca çalışmanın nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş olması, tüm evreni temsil etme iddiasından ziyade belirli sosyal olguların derinlemesine ve bağlamsal olarak anlaşılmasına odaklanıldığını göstermektedir. Bu tür araştırmalarda amaç genelleme yapmak değil, katılımcıların deneyimleri üzerinden toplumsal fenomenleri anlamlandırmaktır. Bu nedenle, elde edilen veriler bulgularla sınırlı bir çerçevede yorumlanmalı ve çalışma bu bağlamda değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aboona, Hirmis. *Assyrians, Kurds, and Ottomans: Intercommunal Relations on the Periphery of the Ottoman Empire*. Cambria Press, 2008.
- Artizan. “Hakkari’de Aşiret Yapısı”. 19.11.2024 tarihinde <https://www.art-izan.org/artizan-arsivi/hakkaride-asiret-yapisi/> adresinden erişilmiştir, 1970.
- Arvas, Tarık Ziya. “Osmanlı Belgelerinde Nasturi-Kürt Aşiret Anlaşmazlıkları (1856-1914)”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(5), 65-86, 2015.
- Bauman, Zygmunt. *Cemaatler: güvenli olmayan bir Dünya’da güvenlik arayışı*. (Çev. Nurdan Soysal), (1. baskı), İstanbul: Say Yayınları, 2001.
- Bruinessen, Martin van. *Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev. Banu Yalkut), (8. baskı), İletişim Yayınları, 1992.
- Coleman, J. S. *Foundations of social theory*. Harvard University Press, 1990.
- Coşkun, Recai-Altunışık Remzi-Yıldırım, Engin. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2015.
- Creswell, John W. *Araştırma Deseni*. Ankara: Eğiten Kitap, 2017.
- Delhey, Jan-Newton, Kenneth. “Social trust: global pattern or nordic exceptionalism?”, erişim tarihi: 29.09.2023, WZB Discussion paper, no. SP I 2004-202, <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/44134/1/394929810.pdf>, 2004.
- Durkheim, Emile. *Toplumsal İşbölümü*, (Çev. Özer Ozankaya), (2. Baskı), Cem Yayınevi, 2014.
- Fukuyama, Francis. *Güven: sosyal erdemler ve refahın yaratılması*. (Çev. Ahmet Buğdaycı), (1. baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.
- Gökalep, Ziya. *Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tetkikler, Cumhuriyetin gözüyle Kürt meselesi-3*, Kaynak Yayınları (3. Basım), ISBN: 978-975-343-557-4, 2011.
- Haldun, İbni. *Mukaddime*. (1. Cilt). (Çev. Turan Dursun), Onur yayınları, 1977.
- Hardin, R. *Trust and trustworthiness*. Russell Sage Foundation, 2002.
- Giddens, Anthony. *The consequences of modernity*, Cambridge: Polity Press, ISBN 978-0-7456-6643-3 (Multi-user ebook), 1990.
- Jabar, Faleh. A.-Dawod, Hosham. *Aşiretler ve İktidar: Ortadoğu’da Etnisite ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Khachatryan, Alexander. “The Kurdish Principality of Hakkariya (14th-15th Centuries)”. *Iran and the Caucasus*, 7(1), 37-50, 2003.
- Korkmaz, Engin. “1914-1924 yılları arasında Hakkari’de Nasturi olayları: sosyo-politik bir analiz”. (Ed. Zekerya Sarıbulak), Van: Peywend Akademi, 2021.
- Korkmaz, Engin. “Aşiret ve Siyaset İlişkisinin Gömülü Teori Bağlamında Analizi: Van Örneği”. *Şarkiyat* 16/1, 30-54. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1308401>, 2024.
- Lewis, J. David., Andrew J. Weigert. “Trust as a social reality”, *social forces*, volume 63 (4), 967-985. DOI: 10.1093/SF/63.4.967, <https://www.scinapse.io/papers/2089203823>, 1985.
- Luhmann, Niklas. *Familiarity, confidence, trust: problems and alternatives*, trust making and breaking cooperative relations, (edt. Diego Gambetta, Basil Blackwell, 99-107, 1988.
- Merriam, Sharan. B. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulamalar İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık, 2013.
- Müftüoğlu, Ömer. “Güven ortamının bir toplum için önemi ve bunu engelleyen faktörler”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* V (2), 143-159, 2005.
- Neuman, W. Lawrence *Sosyal Araştırma Yöntemleri: Niteliksel ve Niceliksel Yaklaşımlar* (6. baskı). Pearson, 2016.
- Özdemir, Gani. *Türk modernleşmesi ve toplumsal güven inşası*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Putnam, R. D. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster, 2000.
- Spencer, Herbert. *The Principles of Sociology*. Vol. 1. London: Williams and Norgate, 1876.
- Tecim, Erhan. “Toplumsal güvenin temelleri: antropolojik bir yapılandırma”, *EKEV Akademi Dergisi*, 16 (51), 1-14, 2012.
- Tekin, Ferhat. *Hakkari örneğinde aşiret, cemaat ve akrabalık örüntülerinin modernleşme ve kırsal çözülme sürecindeki siyasal ve toplumsal sonuçları*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Tönnies, Ferdinand. *Cemaat ve Cemiyet*. (1. Baskı), (Çev. Emre Güler), Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019.
- Uçmaz, Ahmet. *Miran Aşireti ve Mustafa Paşa*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

EXTENDED ABSTRACT

This study investigates the role of tribes in the construction of social trust in the Hakkâri region through a qualitative methodology. Tribes, as one of the oldest social structures, have historically regulated social, economic, and political relations, creating mechanisms for trust and solidarity among their members. However, while tribes often build strong trust among in-group members, they may simultaneously foster distrust towards out-groups. This dual nature of tribal influence underscores the need to examine how such structures contribute to social trust while potentially hindering broader societal cohesion.

Social trust is a fundamental component of social capital, crucial for sustaining relationships and fostering stability in societies. It operates through mechanisms of reciprocity, cooperation, and shared values, which are essential for building social cohesion. Tribes, by offering their members security, identity, and a sense of belonging, play a vital role in creating trust within their communities. Nevertheless, the exclusivity of these structures often limits trust to internal members, resulting in strained or non-existent trust relations with external groups. In regions like Hakkâri, where tribal affiliations deeply shape social interactions, understanding these dynamics becomes essential for evaluating their impact on broader societal structures.

The study focuses on four prominent tribes in the Hakkâri region: Pinyanişi, Ertuşi, Giravi, and Gewda. The primary research problem centers on understanding how high levels of trust among tribe members influence their trust relationships with external groups. The research aims to explore the functionality of tribal structures in fostering social trust and their role in the development of different types of trust—particularized, instrumental, and generalized. Additionally, the study seeks to address how inter-tribal conflicts, societal mistrust, and coercive tribal practices affect broader societal trust and cohesion.

Using a qualitative research methodology, the study employs semi-structured interviews with 21 participants selected through a snowball sampling method. Data analysis follows Creswell's qualitative data analysis framework, categorizing findings into four main themes: security, solidarity, recognition, and coercion. This analytical approach provides a structured understanding of how tribal structures influence interpersonal relationships and social trust within and beyond their communities.

The findings reveal that tribes have a dual role in shaping social trust. On the one hand, they act as mechanisms of support, providing individuals with economic and social security and fostering strong bonds through solidarity. Social practices such as communal gatherings, weddings, and funerals serve as spaces where trust and cohesion are reinforced. Participants frequently highlighted the role of tribes in organizing collective efforts during crises, which strengthened their sense of belonging and social security. These practices exemplify how tribes can positively contribute to social capital and trust within their members.

On the other hand, the study identifies challenges associated with tribal structures. Some participants noted that tribes impose rigid norms and expectations on their members, which can create internal conflicts or limit personal freedoms. Moreover, the exclusionary nature of tribal trust often leads to distrust or animosity towards out-groups, particularly in inter-tribal relations. This distrust manifests in the form of economic rivalries, social conflicts, and political competition, which further undermine broader societal trust.

Inter-tribal conflicts emerged as a significant factor affecting social trust in the Hakkâri region. These conflicts often stem from disputes over resources, violations of social norms, or historical grievances, which hinder cooperative relationships among tribes. Despite these challenges, intra-tribal solidarity remains robust, with tribes serving as key units of mutual support and social capital formation. For example, tribal members frequently assist each other in finding employment opportunities, resolving disputes, and mobilizing resources for communal needs. These practices highlight the role of tribes as micro-level trust generators, even as their broader societal impacts remain complex and contested.

The study also emphasizes the role of tribes in shaping identity and recognition. Tribal affiliations provide individuals with a sense of belonging and social status, which are critical components of social capital. However, this strong sense of internal identity can exacerbate tensions with external groups, as tribal members often prioritize in-group loyalty over broader societal interests. This tension underscores the importance of addressing the exclusionary dynamics of tribal structures to foster more inclusive forms of social trust and cohesion.

In conclusion, this study highlights the multifaceted impact of tribes on social trust. While tribal structures enhance trust, solidarity, and cooperation within their communities, they also contribute to the fragmentation of broader societal trust due to their exclusionary practices and inter-tribal conflicts. These findings underscore the need for a balanced understanding of tribal influences, recognizing their potential to both support and hinder societal cohesion.

The research makes a significant contribution to the literature by providing a detailed analysis of how tribal structures affect social trust and social capital in the Hakkâri region. However, the study's scope is limited to a specific geographical area, which restricts the generalizability of its findings. Future research could build on this study by comparing tribal structures in different regions or examining how modernization and urbanization influence tribal dynamics. Such comparative studies would offer a more comprehensive understanding of the role of tribes in shaping social trust in diverse contexts.

By focusing on the complex relationship between tribes and social trust, this study provides valuable insights for policymakers, sociologists, and community leaders aiming to foster more inclusive and sustainable forms of social cohesion.